

זיירות וזיירותים לפרשת משפטים / משה אוסי 09-8335016

1. כ"א ב' – "כי תקנה עבד עברי" – פתח הכתוב דווקא בעבד, כי הוא זכר ליציאת מצרים, הנזכר בדיבר ה-----: "אשר הוצאתיך מ-----".
2. רש"י כ"א ט"ו ט"ז – גונב איש ומכרו או מכה אביו ואמו – עפ"י הצדק עונשם ב-----.
3. כ"א י"ח – אם תכה חברים, תשלם חמשה דברים: נזק, צער, בוש, ו-----.
4. רש"י כ"א כ"ב – אם באשה תפגע – מי יקבע – כמה דמים תפרע?
5. כ"א כ"ו – אם אני עבד כנעני, והאדון היכני, אני יוצא ב----- ו-----.
6. רש"י כ"א כ"ח – חייב סקילה, אסור בהנאה ואסור באכילה.
7. כ"ב כ' – מהמכילתא: 'לא ----- בדברים; ולא ----- בממון'.
8. רש"י כ"ב כ"ד – הרבית נקראת נשך, כי היא דומה ל-----, שבהתחלה אין מרגישים בה.
9. כ"ג ה' – "וחדלת מעזוב לו עזוב תעזוב עמו" – כיצד מתרגם אונקלוס פס' זה?
10. כ"ג ט' – "וגר לא תלחץ" – איזו מצווה מוזכרת יותר בתורה – מצוות השבת, מאכלות אסורים או מצוות הגר?
11. רש"י כ"ג ט"ז – "והג הקציר בכורי מעשיך" – איזו מנחה היו מגישים מביכורי הקציר?
12. רש"י כ"ג י"ט – בשלושה מקומות נכתב על איסור אכילת בשר בחלב: אחד לאיסור אכילה, אחד לאיסור -----, ואחד לאיסור בישול.
13. רש"י כ"ג כ"ו – אשה – מפלת נפלים או קוברת בנים – נקראת -----.
14. כ"ד ט"ז – "ויקרא אל משה ביום השביעי" – לשאלה מתי היתה הקריאה, מביא רש"י שתי דעות.
15. הקשר בין הפרשה לבין ההפטרה (ירמ' ל"ד) הוא שילוח ----- המלה 'דרור' חוזרת ----- פעמים, והמלה 'חופשי' ----- פעמים.

למתקדמים:

1. כ"א כ' – וכי יכה איש את עבדו או את אמתו – הגאון מווילנא מציין, שבכל מקום שבאים עבד' ו'אמה' בפס' אחד, הכוונה היא תמיד לעבד -----.
2. כ"א כ"ד – "עין תחת עין – הגאון מווילנא מעיר על "תחת עין": מה שבא אחרי אותיות המלה 'עין' הן – אחרי עין' באה פ"א; אחרי יו"ד באה פ"ף; אחרי נו"ן באה סמ"ך – שלוש האותיות האלה מצטרפות למלה -----.
3. כ"א ל"ז – אמר רבי מאיר: בוא וראה כמה גדול כוחה של מלאכה: שור שביטלו ממלאכתו (משלם) -----, שה שלא ביטלו ממלאכתו -----.
4. רש"י כ"ב ד' – 'בעירה' – שאינה לא שרפה ולא הבערה.
5. כ"ב כ"א – "כל אלמנה ויתום לא תענון" – מעיר הראב"ע, שהתורה כתבה 'תענון' בלשון רבים כדי להזהיר גם את כל ה----- אדם, שהוא מענה יתום ואלמנה ולא יעזום – גם הוא ייחשב -----, ואומר האברבנאל, שלא יחשוב אדם בליבו שאין להם גואל, השם הוא גואלם, ככתוב: "אבי ----- ודין אלמנות" (תה' ס"ח ו').
6. ראב"ע כ"ב כ"ח – "מלאכתך" – כינוי ל-----; "ודמעך" – כינוי ל-----.
7. כ"ב ל' – "לכלב תשליכון אותו" – מציין 'בעל הטורים', שסמוך לו כתוב "לא תשא שמע שוא" – לומר לך שכל המספר לשון הרע ראוי ל-----.
8. כ"ג י"ט – "ראשית בכורי אדמתך" – כותב הרמב"ם: 'מצוות עשה להביא בכורים למקדש; ואין מביאין ביכורים קודם לעצרת (שבועות) ולא אחר -----'.
9. כ"ג כ"ו – לא תהיה משכלה ועקרה בארצך" – מנינו 7 עקרות בתנ"ך: האמהות שרה, רבקה ו-----; אשת -----, אמו של שמשון; ----- אשת אלקנה; האשה ה----- בימי אלישע (מל"ב ד' י"ד); "שם שעליה נאמר: "רני ----- לא ילדה" (יש' נ"ד א').
10. כ"ג כ"ח – "ושלחתי את הצרעה" – כיצד מבינים רש"י והראב"ע את המלה 'צרעה'?
11. כ"ד י"א – "ואל אציל בני ישראל לא שלח ידו" – מה ההבדל בין פירושיהם של ספורנו ורשב"ם?
12. אמר ר' לוי: כך אמר הקב"ה: תורה קרויה אבן, שנאמר: "את ----- האבן והתורה והמצוה" (כ"ד י"ב); ויצר הרע קרוי אבן, שנאמר: "הסירותי את ----- האבן מבשרכם (יח' ל"ו כ"ו) – האבן (=התורה) תשמור על האבן (=יצר הרע).
13. כ"ד י"ב – "את לוחות האבן והמצוה" – רש"י: ורבנו סעדיה (גאון – הרס"ג) פירש באזהרות שיש לכל דיבור ודיבור, מצוות התלויות בו. מה הן האזהרות, ומתי קוראים אותן?

פרשתא – פרשן ופשוט – רבנו דון יצחק אברבנאל

אצל אציל פורטוגלי, אשר רכשו ועסקו השתרעו על שלוש מכל שטחה של פורטוגל, ולאחר מות אביו נתמנה לשר אוצר. דון יצחק סייע לפדיון 250 שבויים יהודים, אשר נמצאו במרוקו. הוא אסף כסף לפדיונם, דאג למחסורם במשך שנתיים, עד אשר נקלטו חזרה בספרד. בגלל עלילת שווא של קשירת קשר נגד המלך נאלץ לברוח וביקש מקלט בטולדו. הוא חידש את כתיבת הפירוש לתנ"ך וסיים את חיבור הפירושים לספרים: יהושע, שופטים ושמואל. במהלך החיבור של פירושו לספר מלכים נקרא על ידי המלכים הקתוליים פרננדו ואיזבלה, שמינו אותו לשר האוצר של הממלכות

מדינאי והוגה דעות

דון יצחק היה בן למשפחת אברבנאל, שייחוסה הגיע עד לדוד המלך, והגיעה לספרד לאחר חורבן ביהמ"ק הראשון. למשפחה היה חותם מיוחד ומגילת יוחסין של שבט יהודה. רבנו דון יצחק אברבנאל נולד בליסבון בשנת 1437 ונתחנך תחת השגחת אביו, שהיה "איש רב פעלים ושר המלך". למד תורה מפי גדולי הדור, והיה בעל השכלה רחבה בחכמת ישראל ובחכמה חיצונית, וכבר בנערותו חיבר ספרי הגות. הוא החל לכתוב פירוש לספר דברים בשם "מרכבת המשנה", אך נאלץ לעזוב את עבודתו הספרותית בגלל עבודתו כמנכ"ל

גישתו הפרשנית

הוא הכיר גם את פרשני המקרא הלא-יהודיים ושילב את פירושיהם, כאשר מצא לנכון. בפרשנותו הציג אברבנאל שלושה חידושים עיקריים: א. הקדמות מקיפות לספרי התנ"ך, ובהן דן בחלוקת הספרים, בתוכנם, בזהות מחבריהם ובזמן כתיבתם ב. השוואת החברה הישראלית המתוארת בספרי המקרא לחברה ולהיסטוריה של אירופה בזמנו, בעיקר בכל הקשור לראשית המלוכה בישראל. ג. התנצחות עם הפרשנות הנוצרית למקרא לצד נכונות להשתמש בה במקומות המתאימים. באשר לתורה – את ספרי התורה הוא מחלק ליחידות לפי העניין, לא לפי פרשיות השבוע, ולפני כל יחידה הוא מעמיד שאלות אחדות ברצף, ואח"כ עונה עליהן. כ-20 מספריו הגיעו לידינו.

"ואלה המשפטים"

אברבנאל סובר שרובה של פרשת משפטים היא בעצם פרטים ותולדות של עשרת הדברות: 'וכאשר ישראל לא רצו לשמוע עוד מפי הגבורה התולדות מהדיבורים (עשרת הדברות) ההם, ולא השכר שיגיעם בשמירתם, הוצרך, יתברך, לצוות את משה שישיש לפניו אלה המשפטים'. ומוסיף, שאל נחשוב שאלה מצוות מחודשות, אלא ציוויים שנכללים בעשרת הדברות; לכן באה וא"ו – 'ואלה' – להראות על הקשר לידיברות. ומכיוון שעשרת הדברות נסתיימו במצוות שבין אדם לחברו, התחילה הפרשה בה: א. המצוות הנכללות בתוך 'לא תרצח' הן המצוות הפותחות ב"כי תקנה עבד עברי" ועד "כי יפתח איש בור" (כ"א ל"ב), באשר הם עוסקים בחיי העבד; לומר לך שאם לא תעשה כן, דומה אתה לרוצח אדם בעודנו חי. ב. מצוות "לא תגנוב" פותחות ב"כי יפתח איש בור", ומסתיימות ב"וכי יפתח איש בתולה" (כ"ב י"ד) – וכל שמונה המצוות האלה עוסקות בדיני הפסד ממון חברו. ג. חמש מצוות נזכרו עם "לא תנאף" מ"כי יפתח" ועד "אם כסף תלוה" (כ"ב כ"ג). ד. 4 מצוות כלולות ב"לא תחמוד" – מ"אם כסף תלוה" ועד "ואנשי קדש תהיון ל"י" (כ"ב ל') – יכדי להזכירם שהמשפטים האלו-היים מחייבים אותם להיות קדושים, ושלא יימשכו אחר אכילת השקצים, ולכן סיים במצוות "ובשר בשדה טרפה לא תאכלו". ולאחר שסיים את הלוח השני חזר אל הלוח הראשון, 'ולא הוזהק לדבר דבר מדיבור "אנכי ה' ", כי היא הודעת ה'; ובאשר לדיבר "לא יהיה לך", הוא כבר נכלל במצוות בני נח, וכן הוא הוזכר במצוות "זובח לא-להים יחרם" (כ"ב י"ט). ולכך התחיל מ"לא תשא", והזכיר 10 מצוות הפותחות ב"לא תשא שמע שוא" (כ"ג א') והאחרונה "וגר לא תלחץ" (כ"ג ט'). באשר לדיבר "זכור את יום השבת" – הזכיר את השמיטה (כ"ג י-י"א), שיש בה הקבלה לשביתה בשביעי כמו השבת. את "יכבד את אביו" לא הזכיר כאן, כי כבר כתבו לעיל 'יומכה' ומקלל אביו ואמו" (כ"א ט"ו ט"ז); והתורה הוסיפה את שלושת הרגלים (כ"ג י"ד י"ט), כי המועדים כלולים בדיבור "זכור את יום השבת".

לזיכוי הרבים

עקב דרישה מוגברת לעלון אנחנו מתכננים להרחיב את התפוצה, ובשל כך נשמח לקבל תרומות; המבקשים להתברך בפרנסה, בבריאות ובפרי בטן, או המבקשים להנציח יקיריהם – יואילו לפנות למשה אוסי, רח' אברהם שפירא 4, נתניה – 09-8335016

תזכו למצוות!

קסטיליה וארגון. בתפקיד זה שרת שמונה שנים. למרות המדיניות האנטי יהודית ששררה בחצר המלוכה, ואף שמעמדם של היהודים התערער, וכבר החלו הגירושים – הוסיף דון יצחק לעלות לגדולה. בשנת 1492 ניסה ר' אברבנאל לפעול למניעת גירוש ספרד. הוא התחנן לפני המלך להשיב את הגזרה, והבטיח לו סכום כסף עצום בתמורה, אך המלך והמלכה סירבו לשמוע לו. באותה שנה בתשעה באב נחתם צו הגירוש נגד היהודים ושלילת רכושם, אלא אם כן ימירו את דתם. הנה מה שכתב במבוא לפירושו בספר מלכים: "בעת היותי בחצר בית המלך יגעתי בקראי, ניחר גרוני. דיברתי אל המלך, במו פי אתחנן לו לאמור: 'הושיעה המלך, למה תעשה כה לעבדיך? הרבה עלינו מוהר ומתן... אך המלך אטם אוזנו משמוע, והמלכה עומדת לימינו לשטנו... וישמעו העם את הדבר הרע הזה ויתאבלו. ובכל המקום אשר דבר המלך ודתו מגיע, אָבַל גדול ליהודים. ותהי חרדה גדולה... ויאמרו איש אל אחיו: חזק ונתחזק בעד דתנו ובעד תורת א-לוהינו... אם יחיונו נחיה ואם ימיתונו נָמָתנו; לא נחלל בריתנו, ולא נסיג אחר לבנו, ואנחנו נלך בשם ה' א-לוהינו. גלינו בלא כח שלוש מאות אלף רגלי ביום אחד אל אשר היה שם הרוח ללכת הלכו, ומהם שמו בים דרך ונתיבה במים עזים. וגם יד ה' היתה בהם להמיתם ולאבדם, כי רבים בני שוממה, לעבדים ולשפחות נמכרו, ורבים טובעו, וישארו מעט מהרבה. יהי שם ה' מבורך!" הוא יצא לגולה בראש אחיו, ובא לנאפול, שם קיבלו היהודים מקלט. מושל נאפולי מינה את דון יצחק לשר אוצר; ואולם הוא לא ישב ישיבת קבע בשום מקום, ונאלץ להימלט לסיציליה וכל רכושו הוחרם. ולאחר תלאות התיישב בוונציה, שם גם נפטר בגיל 71.

אמריקה בוחרת באברבנאל

בשנותיו באיטליה התמסר להשלמת הפירוש לספרי התנ"ך. יצירתו היתה לאחד הנכסים החשובים בפרשנות המקרא. גישתו המיוחדת היתה בכך שמצא לנכון להסתייע בלימוד אורחות החיים והליכות המדינה, ולא עסק רק בדקדוקי השפה וההגיון. הוא הצליח לתאר את חיי העם היהודי בארצו, הליכותיו, מנהגיו ומשטרו. הוא דיבר כנגד השיטה המלוכנית ובעד השיטה הדמוקרטית, דבר מדהים מפי אדם ששירת מלכים שנים רבות כל כך, אבל אולי נבע הדבר מהיכרותו העמוקה עם פגמי השיטה הזאת. אברבנאל מתפעל מהמשטר הרפובליקני וממליץ עליו, כי הוא מפזר את הכח בין המנהיגים והמוסדות השונים, וכן כי יש עליהם אימת הביקורת ובחירות אחת לכמה שנים. ספריו תורגמו לשפות אירופה, והוא השפיע רבות על החשיבה הנוצרית; והאומה האמריקאית בראשיתה אימצה את רעיונותיו של אברבנאל ובחרה במשטר הרפובליקאי ולא במשטר המלוכני שהיה מקובל באירופה (אביו של 'ביבי', פרו' בנציון נתניהו כתב ספר מקיף על אברבנאל).

תשובות: 1. הדיבר הראשון, מארץ מצרים 2. בחנק 3. שבת וריפוי 4. בית הדין 5. בשן ועין 6. שור הנוגח אדם 7. תונה, תלחצנו 8. נשיכת נחש 9. עזוב תעזוב מה שכליכך עליו ותפרק עמו 10. מצוות הגר (36 פעם) 11. שתי הלחם 12. הגנה 13. משפלת 14. א. עם אמירת עשרת הדברות ב. בתחילת ה-40 יום 15. עבדים, דרור – 4, חופשי – 5

למתקדמים: 1. כנעני 2. כסף 3. חמישה, ארבעה 4. בהמה 5. הרואה, מענה, יתומים 6. תירוש ויצהר 7. להשליכו לכלבים 8. חנוכה 9. רחל, מנוח, חנה, השונמית, עקרה 10. רש"י – שרץ העוף, הראב"ע – צרעת 11. רשב"ם – לא המיתם, ספורנו – לא הוציאם מחושיהם כדי להשיג מה שראו אז 12. לוחות, לב 13. פיוט לחג השבועות הכולל תרי"ג מצוות ('אזהרות' מלשון 'זורה זוהר', ה' מדרך אותנו ע"י שמאיר דרכנו בזהר חוקותיו, ככתוב: "וזהרתה אתהם את החוקים ואת התורות" – י"ח כ'), וה'נזהר' הוא האיש הנאור שנשמר ממכשלות, והולך עפ"י האור השכלי שה' חננו: "גם עבדך נזהר בהם" (תה' י"ט י"ב).

mosheossi@gmail.com